

Instytut Dziennikarstwa i Informacji

Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Żanety Kubic pt. *Księgozbiór Sebastiana Sierakowskiego, rektora Szkoły Głównej Krakowskiej w latach 1809-1814, w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej*

Przedmiotem rozważań Doktorantki stał się księgozbiór domowy rektora Sierakowskiego, który podarował go Bibliotece Uniwersytetu Jagiellońskiego. We Wstępie do dysertacji mgr Żaneta Kubic napisała, że „Głównym celem rozprawy było opisanie stanu zachowania oraz ukazanie struktury i charakterystyki księgozbioru S. Sierakowskiego, a zatem przeprowadzenie wieloaspektowej analizy bibliologicznej tej kolekcji. Niemniej istotny był jednak cel dokumentacyjny – odtworzenie kolekcji S. Sierakowskiego i zaprezentowanie wyników tych badań w formie katalogu. Dodatkowym celem, jaki sobie wyznaczyłam, było ukazanie rektorskiej biblioteki jako warsztatu pracy jej posiadacza i jako świadectwa jego rozległych zainteresowań i zatrudnień oraz przedstawienie jej na tle innych księgozbiorów tej epoki, a zatem wpisanie omawianej kolekcji w szeroki kontekst kultury książki. [...] Ważnym celem rozprawy był także cel metodologiczny. Podjęto próbę usystematyzowania metodyki rekonstrukcji księgozbiorów rozproszonych z wykorzystaniem metody bibliograficznej” (s. 5-6).

Podstawa źródłowa rozprawy jest bardzo solidna, a składają się na nią oprócz egzemplarzy druków pochodzących z księgozbioru rektora Sierakowskiego (728 książek polskich i obcych, 2 rękopisy oraz ok. 20 tytułów gazet i czasopism), także inne dokumenty mu towarzyszące – rękopiśmienne i drukowane, znajdujące się głównie w Bibliotece Jagiellońskiej, Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, Archiwum Narodowym w Krakowie, Bibliotece Naukowej PAU i PAN w Krakowie i w Archiwum Krakowskiej Kapituły Katedralnej.

Rozprawa została poprawnie skonstruowana zarówno pod względem merytorycznym, jak i logicznym następstwem rozdziałów i podrozdziałów (nb. szkoda, że Autorka dla większej przejrzystości spisu treści nie wyróżniła, np. inną czcionką lub właściwą numeracją,

kolejnych rozdziałów i podrozdziałów). W toku postępowania badawczego mgr Żaneta Kubie posługiwała się wieloma metodami naukowymi: biograficzną, bibliograficzną, badań proweniencyjnych, porównawczą, historyczną, analizy piśmiennictwa oraz funkcjonalną.

Całość rozważań Doktorantka zamknęła w pięciu rozdziałach i osobno zestawionym katalogu pt. *Księgozbiór Sebastiana Sierakowskiego, rektora Szkoły Głównej Krakowskiej w latach 1809-1814, w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej*. W pierwszym z rozdziałów (liczącym 70 stron), pt. *Sebastian Sierakowski (1743-1824)* Autorka rozprawy wyczerpująco przedstawiła sylwetkę Rektora, poczynając od szczegółowej biografii na działalności społecznej kończąc. Zakres niniejszego rozdziału znalazł odzwierciedlenie w tytułach następujących podrozdziałów: *Wysztalcenie, Jezuita i kanonik, Kustosz koronny, Rektor Szkoły Głównej Krakowskiej, Senator Wolnego Miasta Krakowa, Architekt, Autor i tłumacz, Członek towarzystw – Masoneria, Towarzystwo do Ksiąg Elementarnych, Towarzystwa naukowe, Towarzystwo Przyjaciół Muzyki, Filantrop i mecenas*.

W drugim, krótkim rozdziale (25 stron), zatytułowanym *Metodyka rekonstrukcji księgozbioru rozproszonego* mgr Żaneta Kubie skupiła się głównie na omówieniu wykorzystania metody bibliograficznej w rekonstrukcji księgozbiorów rozproszonych oraz scharakteryzowała katalog księgozbioru S. Sierakowskiego. Jednak treść niniejszego rozdziału, a przynajmniej jego część poświęcona omówieniu katalogu biblioteki S. Sierakowskiego, powinna stanowić wstęp do aneksu rozprawy, którym jest właśnie księgozbiór Rektora.

Najobszerniejszym rozdziałem jest rozdział trzeci (128 stron) pt. *Stan, struktura i charakterystyka księgozbioru*, w którym Doktorantka dokonała wieloaspektowej analizy biblioteki, tzn: analizy chronologicznej, topograficzno-typograficznej, językowej oraz przedmiotowej. W podrozdziale poświęconym analizie przedmiotowej Autorka omówiła prace autorów polskich i obcych z poszczególnych dziedzin i dyscyplin naukowych znajdujące się w kolekcji S. Sierakowskiego, to jest: z agronomii, architektury i sztuk pięknych, filozofii i etyki, geografii, historii, dzieła literackie, a następnie z zakresu literaturoznawstwa i językoznawstwa, nauk matematyczno-przyrodniczych, nauk społeczno-politycznych, prawa i teologii. Ostatnie trzy grupy publikacji wypełniły varia, czasopisma i rękopisy.

W omawianym rozdziale, zapewne z powodu bardzo dużej liczby materiału źródłowego, Doktorantka nie ustrzegła się kilku błędów. I tak, czasopismo pt. „Wybór

Wiadomości Gospodarskich” uznała za książkę wydaną w Warszawie w 1786 r. i przypisała jej autorstwo Piotrowi Świtkowskiemu (s. 142 rozprawy i katalog, s. 177 poz. 650).

Tymczasem Świtkowski, redaktor m.in. czasopisma pt. „Magazyn Warszawski” wydawanego w latach 1784-1785 sam zapowiedział nowe pismo w ostatniej części wspomnianego periodyku pod nagłówkiem *Koniec „Magazynu Warszawskiego”*:

„Na którego miejsce wychodzić będzie co miesiąc pismo periodyczne pod tytułem: „Wybór Wiadomości Gospodarskich”. Cena rocznia jego z pocztą i bez pocztą będzie zł 24. Układu zaś jego i zamiaru doczytać się można w „Pamiętniku” na miesiąc marzec na końcu roku tego” (cyt. za: D. Hombek, *Prasa i czasopisma polskie XVIII wieku w perspektywie bibliologicznej*, Kraków 2001, s. 227).

Rzeczywiście, w tomiku kwartalnym „Pamiętnika Politycznego i Historycznego” z 1786 r. w dziale *Nowe przedsięwzięcie końcem wydoskonalenia rolnictwa w Polsce* Świtkowski jeszcze raz potwierdził swój zamiar:

„Iż zaś niektóre pisma periodyczne jako i „Magazyn Warszawski” właśnie teraz ustają, przeto, zdaje mi się, że na ich miejsce mogę podać pismo miesięczne, które by jedynie miało za cel gospodarstwo wiejskie, ten żywioł narodu polskiego [...]” (cyt. za: D. Hombek, *Prasa i czasopisma polskie*, s. 228).

A zatem „Wybór Wiadomości Gospodarskich” był czasopismem redagowanym i wydawanym w Warszawie w latach 1786-1788 przez Piotra Świtkowskiego.

Należy także skorygować opis bibliograficzny książki pt. *Heraldyka czyli Opisanie herbów, w jakim który jest kształcie oraz familie rodowej szlachty polskiej i W. Ks. Litewskiego z ich herbami...* Wojciecha Wielądki. Według Doktorantki ukazała się ona „w trzytomowej warszawskiej edycji Piotra Zawadzkiego z lat 1792-1796” (s. 177). W rzeczywistości ukazało się drukiem 5 tomów w 6 woluminach, w tym t. 1 składający się z dwóch części wyszedł spod pras Piotra Zawadzkiego, natomiast typograf (lub typografowie) pozostałych czterech tomów, które ukazały się w latach 1794-1800, nie jest do dziś znany (zob. S. Grzeszczuk, D. Hombek, *Książka polska w ogłoszeniach prasowych XVIII wieku. Źródła*. T. 3: „*Gazeta Warszawska*” 1793-1800. Aneks 1774-1793. Pod red. Z. Golińskiego, Kraków 1996, s. 91-92 poz. 4969).

Ostatnie sprostowanie dotyczy lat wydania jednej z publikacji Jana Krzysztofa Kluka, a mianowicie trzytomowego *Dykcjonarza roślinnego...* Doktorantka na s. 199 rozprawy

napisała, iż wszystkie tomy ukazały się w warszawskiej Drukarni Pijarów w 1786 r. Byłoby to rzeczywiście niebywale osiągnięcie typograficzne. Jednak książka Kluka wychodziła w latach 1786-1788: pierwszy tom ukazał się w sprzedaży księgarskiej przed 8 listopada 1786 r., a ostatni przed 3 września 1788 r. (zob. S. Grzeszczuk, D. Hombek, *Książka polska w ogłoszeniach prasowych XVIII wieku. Źródła*. T. 2: „Gazeta Warszawska” 1786-1792. Pod red. Z. Golińskiego, Kraków 1995, s. 72 poz. 2782).

Rozdział czwarty został poświęcony omówieniu sposobów pomnażania własnych zbiorów przez rektora Sierakowskiego, wykorzystaniu go w pracy zawodowej i wreszcie porównaniu księgozbioru z innymi podobnymi bibliotekami domowymi.

Ostatni piąty rozdział pt. *Kolekcja S. Sierakowskiego w Bibliotece Uniwersytetu Jagiellońskiego* Doktorantka wypełniła m.in. następującymi problemami: ukazała związki Sierakowskiego z Biblioteką Uniwersytecką, a także z jej bibliotekarzem Jerzym Samuelem Bandtkiem, wykonawcą testamentu Rektora, omówiła przebieg postępowania spadkowego, zabiegi Bandtkiego wokół darowanej Bibliotece Uniwersytetu Jagiellońskiego kolekcji książek Rektora itp. Treść niniejszego rozdziału wyraziła w następujących siedmiu szczegółowych podrozdziałach: *Związki S. Sierakowskiego z Biblioteką Uniwersytecką*, *Przebieg postępowania spadkowego*, *Lokalizacja, wartość i transport rektorskiej kolekcji*, *Opracowanie rektorskiej kolekcji*, *Polityka gromadzenia zbiorów na przykładzie rektorskiej kolekcji*, *Przechowywanie rektorskiej kolekcji*, *Bibliochronologia*.

Zasadniczą część rozprawy kończą: Spis ilustracji, Spis wykresów, Spis tabel, Bibliografia oraz Indeks osobowy.

I tu nasuwają się dwie drobne uwagi. W jakim celu Autorka rozprawy wyodrębniła *Spis tabel*, skoro figuruje w nim tylko jedno zestawienie tabelaryczne, do którego danych nie odwoływała się w dalszej części pracy, lecz jedynie w miejscu jej lokalizacji? Druga uwaga dotyczy *Bibliografii*, w której obrębie umieściła *Literaturę przedmiotu*. Przecież obydwie terminy to synonimy, a zatem, czy nie lepiej było dokonać podziału *Bibliografii* (*Literatury przedmiotu*) w następujący sposób:

I. Źródła:

1. rękopiśmienne (tu też praca magisterska, którą można uznać za współczesny rękopis)

2. drukowane (na ich końcu można umieścić źródła cyfrowe).

II. Opracowania

Spośród uwag ogólnych nasuwają się dwie kwestie. Otóż Doktorantka kilkakrotnie określiła swoje rozważania naukowe niezbyt fortunnie, nazywając je „opowieściami”. Na s. 11 czytamy: „Tłem niniejszej opowieści jest Kraków przełomu XVIII i XIX wieku”, a na s. 293-294: „Tu właściwie kończy się opowieść o rektorze i jego hojnym darze dla Uniwersytetu [...]. Nie można jednak nie zauważyć, że jest to w gruncie rzeczy opowieść jakich wiele. W opowieściach tych można znaleźć dwa elementy wspólne – osobę darczyńcy i ją, obdarowywaną – Bibliotekę Jagiellońską. [...] Zamiast opowieści o legacie Sierakowskiego rozprawa ta mogłaby równie dobrze opowiadać o legacie Pawła z Krosna [...]” itd.

Drugą dość istotną sprawą jest ciągła numeracja przypisów w całej pracy, zamiast oddzielnie dla każdego rozdziału. Taki układ znacznie utrudnia ich lekturę, powodując konieczność wertowania całej obszernej (liczy 343 strony) rozprawy, w poszukiwaniu pełnego opisu interesującego czytelnika przypisu.

Przedstawione w kilku miejscach uwagi czy wątpliwości nie mają jednak wpływu na końcową wysoką ocenę rozprawy doktorskiej mgr Żanety Kubic. Do najważniejszych osiągnięć Doktorantki należy po pierwsze stworzenie definicji księgozbioru rozproszonego, który to termin choć występuje w literaturze bibliologicznej, jednak jak pisze Autorka, „nie doczekał się dotychczas spójnej definicji...” (s. 110 przyp. 496). Dlatego dla potrzeb niniejszej rozprawy Doktorantka stworzyła następujące rozumienie tego terminu: „[...] księgozbiór rozproszony definiowany jest jako kolekcja dzieł należących uprzednio do innego właściciela, zarówno osoby, jak i instytucji, która po wejściu w skład innej biblioteki uległa rozproszeniu, ale pochodzące z niej egzemplarze można zidentyfikować na podstawie ich cech morfologicznych (np. oprawa) i cech indywidualnych (np. zapisów proveniencyjnych, oznaczeń własnościowych) lub zachowanego spisu bibliograficznego, obejmującego całość dawnej kolekcji” (s. 110-111). Kolejnym ważnym osiągnięciem Doktorantki jest ukazanie metody rekonstrukcji dawnych księgozbiorów rozproszonych na przykładzie kolekcji Sebastiana Sierakowskiego. Opisana metoda rekonstrukcji może stać się podstawą do dalszych tego typu badań. „W czasach współczesnych – pisze Doktorantka w zakończeniu pracy – rekonstruowanie dawnych księgozbiorów ma szansę stać się swego rodzaju nauką pomocniczą, choćby na potrzeby budowania bibliotek cyfrowych według klucza dawnego posiadacza. Taki układ kolekcji umożliwiałby bibliologom historycznym pogłębione,

wieloaspektowe analizy. Był to dla mnie bodaj najważniejszy impuls do ujęcia w tej rozprawie zagadnień metodyki rekonstrukcji księgozbiorów rozproszonych” (s. 304).

Niezwykle cenny jest dołączony do rozprawy w postaci osobnego tomu katalog księgozbioru Sebastiana Sierakowskiego, który ze względu na szczegółowość i profesjonalność opisów w nim zawartych ma wysoki walor dokumentacyjny. Katalog ten opatrzony trzema indeksami: osobowym, drukarzy i nakładców oraz proveniencji może stać się podstawą do dalszych badań nad kulturą książki przełomu XVIII i XIX.

Mgr Żaneta Kubic osiągnęła wszystkie założone we Wstępie rozprawy cele badawcze oraz wykazała się dobrym przygotowaniem merytorycznym i metodologicznym. Praca całkowicie spełnia wymagania stawiane rozprawom doktorskim, a zatem wnioskuję o dopuszczenie mgr Kubic do dalszego toku postępowania w przewodzie doktorskim. Jednocześnie składam wniosek o wydanie części pracy drukiem, tj. katalogu poprzedzonego odpowiednim wstępem.

Danuta Hambeck